

פיסות מידע מהנגב
מרכז המחקר והמידע
הרשות לפיתוח הנגב
מרץ 2020

תוכן עניינים

11

לא הכל ורוד באירופה:
על צעירים נודדים והזדקנות מואצת

12

טורק-אתון לשחרור הלחץ מהתח"צ:
האקתון באיזמיר בנושא תחבורה ציבורית

13

מעז ייצא מתוק:
האם משבר הקורונה יזרז את מהפכת
הלמידה מרחוק?

14

קושיות קורונה:
והפעם, עבודה מרחוק

15

תרבות בימי קורונה:
אם יוצאים (וירטואלית) מגיעים למקומות
נפלאים

בעשורים האחרונים, עם התגברות חופש התנועה באירופה, הסתמנו כמה מגמות מאד ברורות של הגירה פנימית (בין המדינות באיחוד), אשר לאחרונה החלו להדאיג את ההנהגות באיחוד ובחלק מהמדינות החברות בו, אשר החלו לנקוט צעדים בעניין זה.

לא מפתיע שהאוכלוסייה אשר מהגרת בתוך היבשת הינה ברובה אוכלוסייה צעירה. כך היה משחר ההיסטוריה, כאשר צעירים בגילאי התעסוקה יוצאים לתור אחר הזדמנויות כלכליות ואחרות. ככל ש"נפרצו" הגבולות (בתוך אירופה) וחסמים שהיו בעבר (מרחק, אשרות עבודה, פער תרבותי) הלכו והצטמצמו, כך הלכה והתגברה ההגירה מאזורים הנתפסים כמעוטי הזדמנויות, לכאלה אשר נתפסים כעתירי הזדמנויות.

בשנים האחרונות ניכר באירופה גל מחודש של הגירה מהעירות והכפרים לטובת הערים הגדולות. הגירה זו, אשר, כאמור, מורכבת בעיקר מצעירים, גורמת ל"הזדקנות מואצת" של האזורים אותם הם עוזבים. אמנם מזרח גרמניה היא הדוגמה הכי בולטת לכך, אך אלו דפוסים שזוהו גם במדינות מערביות חזקות, כאשר המגמה היא תמיד לכיוון הערים הגדולות (ועתירות ההזדמנויות).

בספרד, למשל, כ-90% מהאוכלוסייה מרוכזת בערים אשר מהוות רק כ-30% משטחה. התופעה, שזכתה לכינוי la España vaciada ("ספרד החלולה") הביאה להקמת משרד ממשלתי חדש – "המשרד לאתגרים דמוגרפיים ושינוי אקולוגי". השרה המכהנת, תרזה ריברה, משרטטת את חזון המשרד בפשטות: "תפקידנו הוא לוודא שכל מי שרוצה להישאר בפריפריה או לחזור אליה, יוכל לעשות זאת בלי שאיכות חייו, או רמת השירותים שהוא זוכה לה, ייפגעו."

ואצלנו? אצלנו קיים משרד בעל תפקיד דומה כבר יותר מעשור, אשר אחת מפעילויותיו המרכזיות הינה חיזוק תחום הצעירים באמצעות מרכזי הצעירים אשר הוא מקדם ברשויות הנגב (והגליל). בחלק גדול מרשויות הנגב ניכרת בשנים האחרונות דווקא מגמה של בלימת ההגירה השלילית של הצעירים, ואף הגירה חיובית בחלק גדול והולך מהן. אך אל לנו לנוח על זרי הדפנה – המגמות באירופה מראות שללא התערבות אקטיבית, הפריפריה עלולה "להזדקן מהר", ולכן חיזוק הפעילות המבורכת בתחום הצעירים הינה צו השעה.

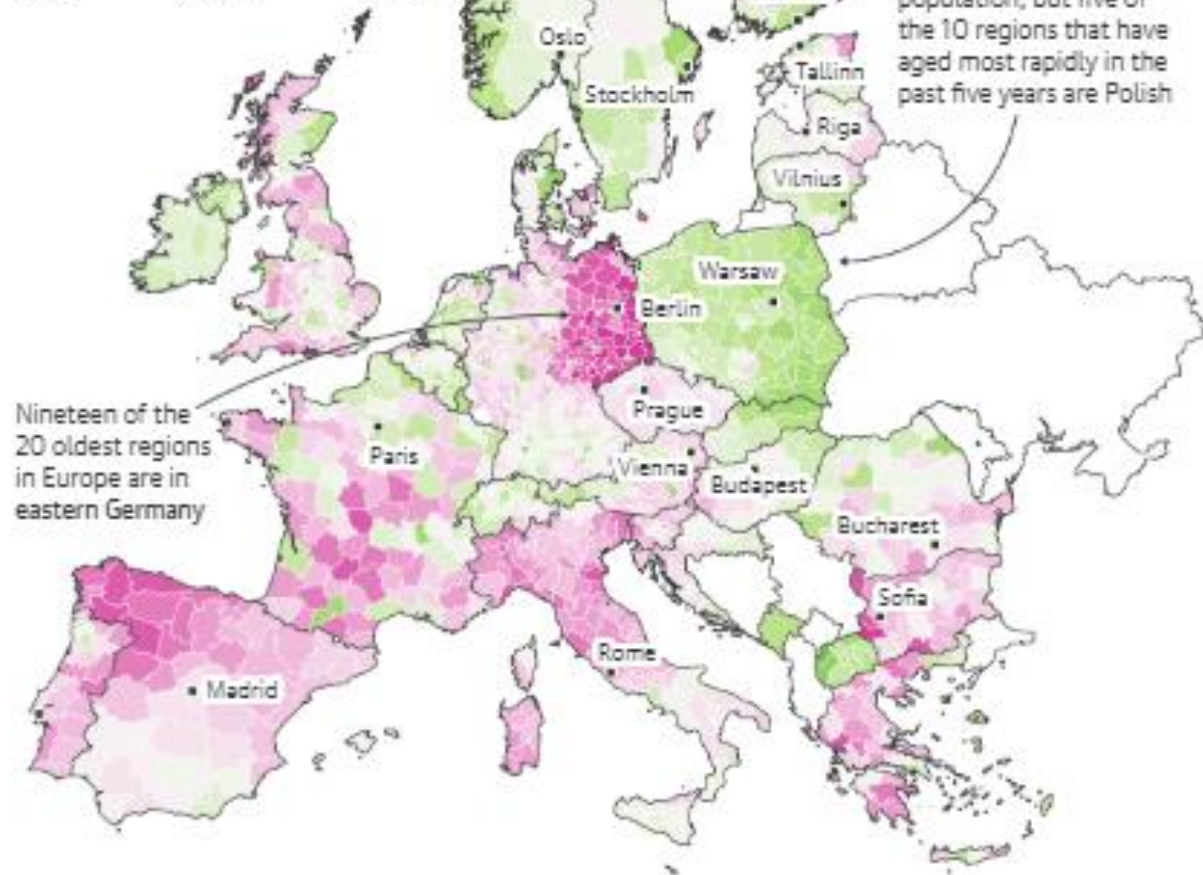

פיסה # 11: תרשים המתאר את נדידת הצעירים באירופה

Europe's youth deserts

Young Europeans increasingly cluster in cities and towns, leaving behind empty landscapes

Percentage of population aged between 15 and 34

Guardian graphic. Source: Eurostat

פיסה # 12: טורק-אתון לשחרור הלחץ מהתח"צ: האקתון באיזמיר בנושא תחבורה ציבורית

נושא התחבורה הציבורית נמצא על סדר היום של הנגב, ולא מהיום, גם בהיבטיו העירוניים, ובעיקר בהיבטיו הבינעירוניים. זהו נושא לא פשוט, אשר פקטורים רבים משפיעים עליו, ופעמים רבות מתקבלת התחושה שההחלטות בתחום זה מתקבלות במשרדים ממוזגים ומרוחקים, המנותקים מהצורך האמיתי בשטח.

הבעיה, כמובן אינה ייחודית לנגב, וגם לא לישראל. באיזמיר שבטורקיה, התכנס השבוע האקתון בדיוק בנושא זה, ביוזמה משותפת של "תכנית הפיתוח של האו"ם" (UNDP) לשכת המסחר של איזמיר, ומשרד התעשייה והטכנולוגיה הטורקי.

ההאקתון נמשך יומיים, ומשתתפיו כללו יזמים, סטודנטים להנדסה, מפתחי תוכנה, מעצבים, ועוד "גיקים" רבים אחרים. 28 צוותים של 4-6 משתתפים התחבטו באתגרים הכרוכים בפיתוח מערכות תחבורה ציבורית חדשניות, ידידותיות לסביבה, ובעיקר שנותנות מענה איכותי לצרכי התושבים.

הרעיונות שזכו בשלושת הפרסים הראשונים היו מגוונים אף הם: אפליקציה מבוססת בינה מלאכותית לייעול תהליכים במערך התחבורה הציבורית ושיפור חוויית המשתמשים; אפליקציה המנתחת עומסים בתחנות ומבצעת אופטימיזציה של קווי השירות והקצאת כלי הרכב; מערכת התראה של "רמזורים חכמים" לזיוסות תנועת הנוסעים על רציפי תחנות הרכבת.

כאמור, בנגב נושא התחבורה הציבורית מככב ברשימת האתגרים, וברור שפתרונות יצירתיים יכולים רק להועיל, ושיתופי פעולה הינם צו השעה. הנגב התברך בסטודנטים רבים וטובים להנדסה, כמו גם מספר גדל והולך של יזמים טכנולוגיים, וגם אוכלוסיית "גיקים" מתפתחת... הרשויות בהחלט עשויות להרוויח מזריקה של רעיונות חדשניים בתחום כל כך חשוב.

פיסה # 13: מעז ייצא מתוק: האם משבר הקורונה יזרז את מהפכת הלמידה מרחוק?

לצד המשבר שיצרה הקורונה מסביבנו, מתחדדות בעקבותיו סוגיות מסוימות ביתר שאת. סוגיית הלמידה מרחוק, למשל, הינה סוגיה שנדרשנו אליה גם קודם (במיוחד ביישובי העוטף, בעת חירום), אך כעת היא הופכת לסוגיה בוערת ברמה הלאומית.

נושא הלמידה מרחוק הינו מורכב, ולא דווקא מבחינה טכנולוגית. תשתיות טכנולוגיות ללמידה מקוונת קיימות כבר לא מעט זמן, ולמידה דרך קורסים מקוונים הולכת וצוברת פופולריות. אך כלים כאלה נמצאים בעיקר בשימוש בהשכלה גבוהה, כאשר יותר ויותר אוניברסיטאות ומכללות מציעות קורסים כאלה ברחבי העולם. בבתי הספר, הלמידה המקוונת נשארת בדרך כלל בתחומי משימות שאפשר לבצע באופן עצמאי בבית, אך לא מהווה תחליף ממשי ללמידה בכיתה.

היכן, בכל זאת, ניתן למצוא יישום נרחב יחסית של פתרונות ללמידה מרחוק של ילדים? במקומות בהם הכורח מכתוב זאת. דווקא במדינות ה"מתפתחות" (כדוגמת קולומביה, קניה, הודו, מקסיקו ותאילנד), בהן לילדים המתגוררים בכפרים מרחקים יש בעיה אמיתית של נגישות לבית הספר, ניתן לראות יותר ויותר פתרונות למידה מרחוק המשלבים טכנולוגיה מתקדמת.

גם במדינות המפותחות יותר, מצבי כורח קיצוני הם שהאיצו את אימוץ הלמידה מרחוק כאמצעי חיוני. במחוז גווינט (Gwinnett) שבג'ורג'יה (ארה"ב) היה זה הוריקן 'אירמה' ב-2017 שהכריח את המערכת להטמיע פתרונות ללמידה מרחוק. מאז, לא רק שמחוזות רבים נוספים בארה"ב הפנימו את הצורך בכך, אלא שהלמידה מרחוק הפכה לכלי משמעותי גם בשגרה (ולא רק בחירום), כאשר יותר ויותר פתרונות חדשניים פותחו כדי לתת מענה לצרכים הספציפיים של כל מערכת.

מה אצלנו? למרות שטכנולוגיות מתקדמות בתחום הלמידה מרחוק מפותחות בישראל, ואף נעשה בהן שימוש במקומות מסוימים, ההטמעה במערכות ה'מסורתיות' הינה איטית ולא מספקת, ונראה שמערכות חינוך רבות בארץ לא מסוגלות (כרגע) להתגמש ולהשתנות או להתמודד עם העומסים שמייצרת שעת חירום. הכורח הוכיח עצמו בעבר (בעולם ובישראל) כאבי כל המצאה, ויש לקוות שכך יהיה גם הפעם, ומשבר הקורונה יהיה הזרז למהפכת הלמידה מרחוק.

פיסה # 14: קושיות קורונה: והפעם, עבודה מרחוק

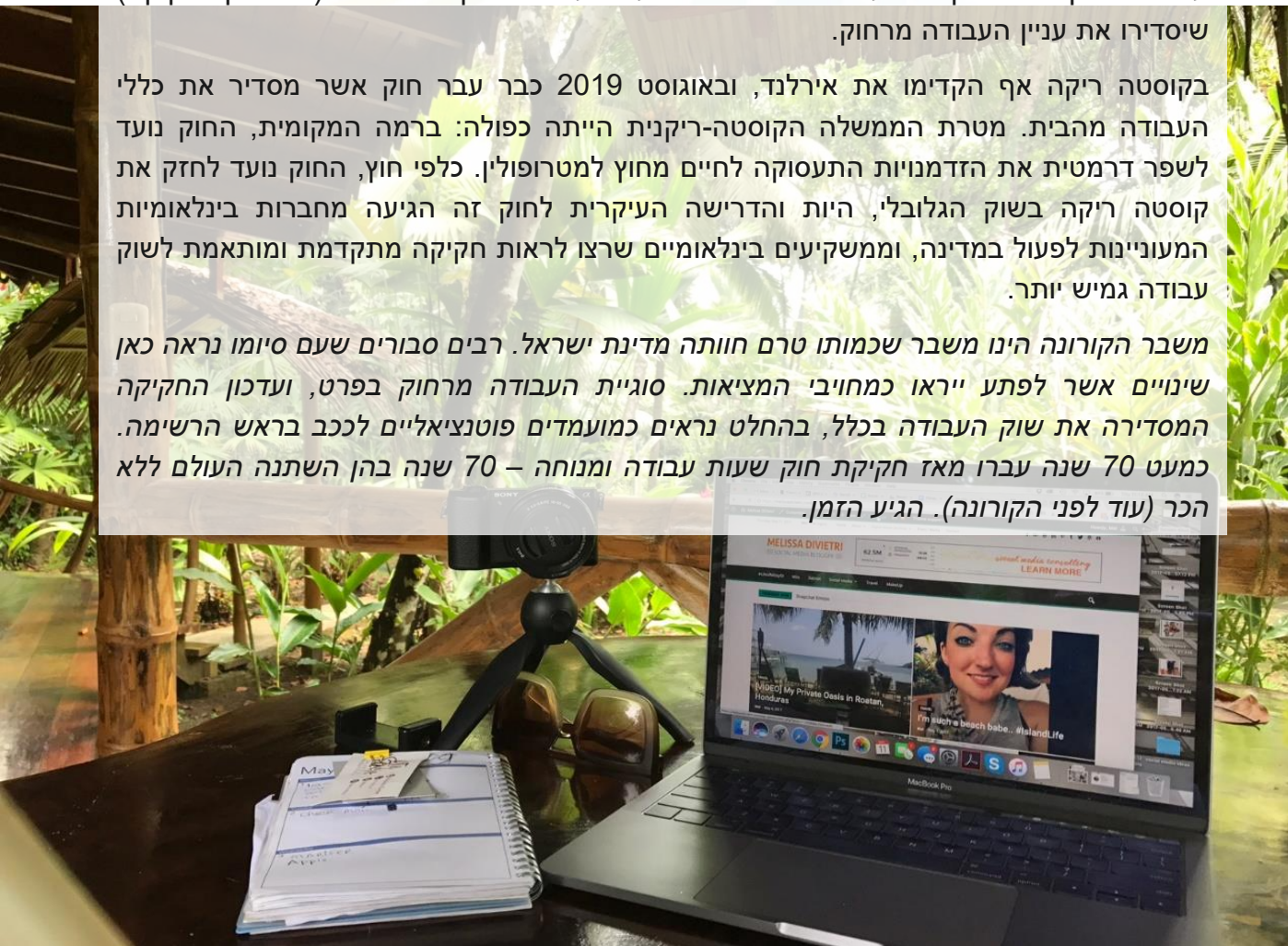
בישראל החל הנושא לעלות יותר בשנים האחרונות, כאשר נמתחה לא מעט ביקורת על כך ש"חוק שעות עבודה ומנוחה", אשר נחקק בשנת 1951, עבר מאז תיקונים קלים בלבד, וזאת למרות שינויים דרמטיים בשוק העבודה. בעוד שבשגרה זוהי סוגיה אשר בדרך כלל מייחסים למגזר הפרטי ולחברות מוטות טכנולוגיה, הרי שהאתגרים שמציב בפנינו המשבר הנוכחי, מחייבים גם את המגזר הציבורי להתמודד עם הסוגיה.

גם בעולם בלי קורונה (זוכרים?) היו שנדרשו לעבודה מרחוק. בעוד רבות המדינות המפגרות מאחור בתחום, הרי שישנן דוגמאות גם לכאלה שהעמיקו בו קצת יותר, ואף נקטו צעדים משמעותיים.

באירלנד פורסם דו"ח ממשלתי על הנושא ב-2019 המציג דיון ער בו הביעו מעסיקים רבים, גם במגזר הציבורי, את חששם מסוגיות משפטיות שעלולות להתעורר אם יאפשרו עבודה מרחוק: סוגיות של בטיחות בעבודה, שמירה על פרטיות, יכולת לבצע בקרת ביצועים וכמובן ניטור שעות עבודה. בסוף 2019 קמה וועדה ממשלתית שפועלת על ניסוח קווים מנחים (ואולי אף חקיקה) שיסדירו את עניין העבודה מרחוק.

בקוסטה ריקה אף הקדימו את אירלנד, ובאוגוסט 2019 כבר עבר חוק אשר מסדיר את כללי העבודה מהבית. מטרת הממשלה הקוסטה-ריקנית הייתה כפולה: ברמה המקומית, החוק נועד לשפר דרמטית את הזדמנויות התעסוקה לחיים מחוץ למטרופולין. כלפי חוץ, החוק נועד לחזק את קוסטה ריקה בשוק הגלובלי, היות והדרישה העיקרית לחוק זה הגיעה מחברות בינלאומיות המעוניינות לפעול במדינה, וממשיקיעים בינלאומיים שרצו לראות חקיקה מתקדמת ומותאמת לשוק עבודה גמיש יותר.

משבר הקורונה הינו משבר שכמותו טרם חוותה מדינת ישראל. רבים סבורים שעם סיומו נראה כאן שינויים אשר לפתע ייראו כמחויבי המציאות. סוגיית העבודה מרחוק בפרט, ועדכון החקיקה המסדירה את שוק העבודה בכלל, בהחלט נראים כמועמדים פוטנציאליים לככב בראש הרשימה. כמעט 70 שנה עברו מאז חקיקת חוק שעות עבודה ומנוחה – 70 שנה בהן השתנה העולם ללא הכר (עוד לפני הקורונה). הגיע הזמן.

פיסה # 15: תרבות בימי קורונה: אם יוצאים (וירטואלית) מגיעים למקומות נפלאים

משבר הקורונה (כן, אנחנו עדיין בנושא הזה...) וההנחיות לציבור, אשר נמצאות במגמת הקשחה ברוב העולם, הביאו לעצירה פתאומית של פעילויות רבות, כמו [מסגרות חינוך](#) ו**[יציאה לעבודה](#)**. אך הבלימה המורגשת ביותר קרתה דווקא בפעילויות התרבות והפנאי.

ברחבי העולם, מוסדות כמו מוזיאונים, תיאטראות ומועדוני לילה היו הראשונים להיסגר (טוב, אולי חוץ מה'ברקה' בבאר שבע, כנראה...). צרכני התרבות והפנאי נשארו בבית, וספקי התרבות מצאו את עצמם בלי קהל. השעות הכפופה בבתים מזכירה לכולנו כמה חשוב תחום זה. גם אלה מאיתנו שלא פקדו מוזיאון מאז הסיור ההוא בכיתה ח', יעוטו כעת על ההזדמנות לספוג קצת תרבות.

משבר הקורונה יצר מצב בו הצוהר העיקרי שלנו אל מחוץ לדל"ת אמותינו הוא האינטרנט. אין מדובר רק בקניות מזון אונליין, ובוועידות Zoom; ישנן יותר ויותר יוזמות יצירתיות המביאות לנו תרבות עד הבית. דוגמה בולטת במיוחד היא היוזמה של Google Arts & Culture - אשר מספקים סיורים וירטואליים במוזיאונים רבים ברחבי העולם, ואפילו באתרים היסטוריים כמו מערות מלאות בציורי קיר של האדם הקדמון. יוזמות דומות, של מוסדות המנגישים עצמם באופן וירטואלי, צצות בכל רחבי העולם (גם כאן בישראל). תיאטראות מפרסמים ב-Youtube הצגות באורך מלא, כיתות אמנות מתרחשות ב-Zoom, ומועדוני קריאה מתכנסים באמצעות ה-Skype. הסינים, אשר חווים את הבידוד כבר לא מעט זמן, כבר נמצאים צעד אחד קדימה, ומועדוני לילה מפעילים מודל "פנאן בענן" (cloud clubbing) כאשר תקליטנים מובילים מסיבות ענק וירטואליות באפליקציות החברתיות.

ואצלנו בנגב? גם כאן הרימו את הכפפה מוסדות כמו מוזיאון הנגב בבאר שבע אשר מספק סיור וירטואלי מרתק בתערוכת ה'ברוטליזם', תיאטרון באר שבע שהעלה הצגות מלאות ב-Youtube, וצריך בן גוריון שמזמין את הציבור לסיורים ב-Zoom בשעות מוגדרות.

תחום התרבות והפנאי, אף שהוא נתפס כפחות "קיומי" מתעסוקה או חינוך, ממחיש בצורה מאד ברורה את העצירה הפתאומית של שגרת חיינו. הרי ברור וידוע היה עד כה שתרבות נצרכת ב"היכלי התרבות": הרוצה הצגה, יתלבש יפה ויילך לתיאטרון; החפצה במיצג אמנותי, תתכבד ותיגש לגלריה הקרובה. המדיום המקוון אינו טבעי לספקי התרבות ולצרכניה. גם כאן, עולה שוב אותה השאלה: האם, בתום המשבר, יישאר המדיום המקוון ערוץ לגיטימי לצריכת תרבות (ובעיקר חשיפתה לקהלים רחבים?) או שהמצב יחזור לקדמותו?

הרשות לפיתוח הנגב
THE NEGEV DEVELOPMENT AUTHORITY

לפרטים:

טלפון: 08-6705126

דוא"ל: YouKnow@negev.co.il